

KOSMICKÉ ROZHLEDY

VĚSTNÍK ČESKÉ ASTRONOMICKÉ SPOLEČNOSTI

Číslo 5/2012
Ročník 50

www.astro.cz

Samostatně neprodejná příloha časopisu Astropis

Obsah

50 let Kosmických rozhledů	3
„Velký“ dalekohled pro ČAS	6
Zápis z jednání VV ČAS 12. 9. 2012	10
Akce	12

V období ledna a února 2013 oslaví významná životní jubilea tito členové ČAS:

50 let	Josef Mucha, Spálené Poříčí
55 let	RNDr. Pavel Spurný, CSc., Kunžak Ing. Michal Flídr, Praha
65 let	RNDr. Pavel Kotrč, CSc., Ondřejov Ing. Josef März, Karlovy Vary RNDr. Ladislav Hejna, CSc., Veselí nad Lužnicí
75 let	Ing. Jaroslav Pavlousek, Praha
78 let	Josef Čekal, Jindřichův Hradec Dr. Luboš Kohoutek, CSc., Brno Petr Jílek, Praha
79 let	Ing. Pavel Příhoda, Praha Ing. Jiří Titov, Praha
85 let	Josef Straka, Praha Evžen Weiner, Dolní Hbity
89 let	Ing. Rostislav Weber, Praha
92 let	Ing. Rudolf Srbený, Praha

ČAS přeje jubilantům vše nejlepší!

KOSMICKÉ ROZHLEDY

Věstník České
astronomické společnosti

Ročník 50
Číslo 5/2012

Vydává
Česká astronomická
společnost
IČO 00444537

Redakční rada
Petr Sobotka
Jan Vondrák
Pavel Suchan
Lenka Soumarová
Lumír Honzík
Radek Dřevěný
Marcel Bělík
Miloš Podařil
Vladislav Slezák

Adresa redakce
Kosmické rozhledy
Sekretariát ČAS
Astronomický ústav AV ČR
Fričova 298
251 65 Ondřejov
e-mail: cas@astro.cz

**Grafická úprava
a jazykové korektury**
redakce Astropisu

Tisk
Grafotechna Print, s r. o., Praha

Distribuce
Adlex systém

ISSN 0231-8156

*Samostatně neprodejná
příloha časopisu Astropis*

*Vydáno s finanční podporou
Akademie věd ČR*

50 let Kosmických rozhledů

Když se podíváte na obálku Kosmických rozhledů, po celý rok 2012 můžete vidět kulaté číslo „50. ročník“. Je to ideální příležitost ohlédnout se zpět. Udělají to ti nejpovolanější – ti, kteří věstník České astronomické společnosti zakládali a byli členi první redakční rady.

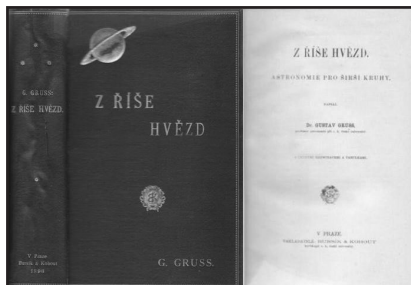
Půlstoletí Kosmických rozhledů

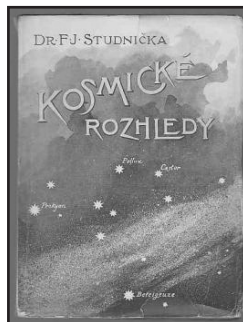
Jiří Grygar

Od března r. 1920 vydávala Česká astronomická společnost svůj členský věstník, resp. časopis, s názvem „Říše hvězd“. Název věstníku byl upomínkou na vynikající populárně-vědecký spis prof. Gustava Grusse „Z říše hvězd“ (Bursík a Kohout, Praha 1896, 782 str.). Časopis představoval základní pojítko členů České (později Československé) astronomické společnosti (dále jen ČAS) a jeho náklad stoupal zejména v období II. světové války, kdy se podstatně zvýšil počet členů ČAS až na více než 3 tisíce.

Administrativním zásahem v r. 1953 však přešlo vydávání časopisu na Ministerstvo školství a osvěty (ve spolupráci s Čs. astronomickou společností) a od č. 7 tohoto ročníku byl tehdejší šéfredaktor

Dr. Hubert Slouka zbaven své funkce, ale zůstal ještě členem redakčního kruhu V r. 1954 převzalo vydávání časopisu ministerstvo kultury, které jmenovalo vedoucím redaktorem Říše hvězd prof. J. M. Mohra. V následujícím roce se dohodlo ministerstvo kultury s ČAS, že časopis bude vycházet ve vydavatelství Orbis. Při té příležitosti vypadl z red. rady Dr. Slouka. Zato byla zřízena funkce výkonného redaktora, do níž byl jmenován Dr. Jiří Bouška. Tak v r. 1955 ztratila ČAS po 35 letech vydávání časopis pro své členy. V r. 1959 se však podařil Dr. Miroslavu Plavcovi důmyslný manévř, kterým bylo z řízení činnosti ČAS v podstatě odstraněno tvrdé jádro partajních funkcionářů a do vedení ČAS se dostal nestraník, respektovaný odborník, ředitel Astronomického ústavu ČSAV Dr. Bohumil Šternberk (1897–1983). Takto zaštitěn pokračoval dr. Plavec v rekonstrukci ČAS tak, aby se stala opět tmelem československých profesionálních i amatérských astronomů. V té době jsem byl Plavcovým vědeckým aspirantem a debatám o znovuvzkříšení původního poslání ČAS jsme věnovali velkou pozornost. V r. 1962 přišel Dr. Plavec s nápadem začít vydávat nezávisle na Říši hvězd neperiodický členský věstník ČAS pomocí techniky rotaprintu, která byla relativně levná. Navíc neperiodické tiskoviny nepodléhaly cenzurním omezením, když jsme měli v úmyslu dodržovat při vydávání věstníku čtvrtletní periodicitu. Svému tehdejšímu šéfovi jsem navrhl, aby se nový věstník jmenoval Kosmické rozhledy – KR), jednak proto, že u nás vycházely populární Rozhledy matematicko-fyzikální, a dále proto, že v té době už bylo očividné, jak velkým přínosem pro rozvoj astronomie se stává kosmonautika. Teprve v r. 1982 mne můj aspirant M. Ouhrabka poučil, že název „Kosmické rozhledy“ nese populárně-vědecká knížka prof. Františka Josefa Studničky, vydaná nakl. F. Šimáčka v Praze v r. 1896 (160 str.) – neuvěřitelnou shodou okolností v témž roce jako spis Gustava Grusse; viz též KR 20 (1982), č. 2. str. 115.

Začali jsme koncipovat obsah úvodního čísla, přičemž mně osobně pomohla zvláštní náhoda. V r. 1960 zahájil americký radioastronom F. Drake projekt hledání rádiových signálů cizích civilizací OZMA a počátkem prosince 1961 publikoval S. von Hoerner ve vědeckém týdeníku *Science* (134; č. 3493; 1839) článek: *The Search for Signals from Other Civilizations*, v němž poprvé použil jako důležitý argument tzv. „princip obvyklosti“ (Jevy zdánlivě výjimečné a zvláštní jsou ve skutečnosti běžné a velmi pravděpodobně průměrné.) Zejména von Hoernerova argumentace mne velmi zaujala a tak jsem poslal v r. 1962 do Říše hvězd článek „Hledáme sousední civilizace ve vesmíru“, který mi však redakce na podzim téhož roku

vrátila jako nepublikovatelný, protože jim připadal příliš pesimistický, pokud jde o trvanlivost technicky vyspělých civilizací. To mne docela rozzlobilo a tak jsem navrhl dr. Plavcovi, že článek otiskneme jako provokaci v 1. čísle KR.

Mezitím jsme společně vytipovali vhodné členy do redakčního kruhu a koncem ledna 1963 šlo do tisku 1. číslo I. ročníku KR v rozsahu 20 str. formátu A5, napsané na perličkovém psacím stroji. Jako první dostali vytištěné číslo delegáti 2. sjezdu reformované ČAS 2. března 1963. Věstník jsme chápali jako provizorium do doby, než se politická situace změní natolik, aby se ČAS mohla vrátit k vydávání Říše hvězd. Navrácení se však ČAS bohužel nedočkala ani v období Pražského jara 1968, ani po r. 1989, ba ani tehdy, když Říše hvězd v r. 1997 ve svém 78. ročníku zanikla.

V prvním období existence KR se redakční kruh skládal z těchto členů: †Miroslav Plavec, předseda (1963–1964), †Pavel Andrlé, tajemník, Helena Dědičová, Jana Kvízová, Jiří Grygar (od r. 1965 předseda), Luboš Kohoutek, †Zdeněk Kvíz, Petr Lála, Pavel Příhoda (též technická spolupráce), †Josef Sadil, Zdeněk Sekanina. Při ohlédnutí za práci tohoto redakčního kruhu bych rád vyzdvihl Plavcovu iniciativu vydat k půlstoletí existence ČAS zvláštní číslo (KR 5/1967, č. 4), do něhož přispěla řada pamětníků z celého Československa (K. Čacký, V. Gajdušek, V. Guth, K. Hermann-Otavský, V. Jaroš, F. Kadavý, J. Klepešta, J. Knotek, Z. Kopal, F. Matěj, J. Očenáš, A. Peřina, F. Pešta, M. Plavec, F. Průša, J. Šimáček, J. Zeman).

S členstvím v redakčním kruhu KR nejvíce zamíchalo období po sovětské invazi v r. 1968, kdy postupně odešli do exilu M. Plavec, H. Dědičová, J. Kvízová, L. Kohoutek, Z. Kvíz a Z. Sekanina, tj. přesně polovina původních členů! Z nových posil bych rád připomněl alespoň Z. Horského, jenž posílil naše řady v r. 1972 a podílel se zejména na koncepci i redakci panelových diskusí až do své předčasné smrti v r. 1988.

V r. 1990 jsme se už v pozmeněné sestavě (P. Příhoda jako výkonný redaktor a noví členové P. Hadrava, P. Heinzl, Z. Mikulášek, †Z. Pokorný, T. Stařecký, M. Šolc a M. Wolf) s čtenáři Kosmických rozhledů číslem 3 (z konce května 1990) 27. ročníku rozloučili v domněnku, že suplování Říše hvězd skončilo a její správa se opět navrátí do péče České astronomické společnosti. V čísle na rozloučenou jsme uvedli zejména odkazy na snad neoriginálnější akce původní redakce KR, tj. na celkem 7 panelových diskusí, pořádaných redakcí v letech 1972–1988. Do závěrečného čísla rovněž přispěli exiloví členové redakčního kruhu KR Luboš Kohoutek, Zdeněk Kvíz, Miroslav Plavec a Zdeněk Sekanina. Další podrobnosti o historii prvního čtvrtstoletí KR najde zájemce v článku P. Příhody (ve spolupráci s tajemnicí ČAS

M. Lieskovskou: Čtvrtstoletí Kosmických rozhledů (KR 25 [1988]. č. 3, str. 109–111). Redakčním kruhem prošlo za tu dobu na 30 astronomů a o technickou spolupráci se postupně staralo 6 pracovníků sekretariátu ČAS, z nichž nejvíce práce odvedli Jindřich Bělovský (1963–1970), Helena Holovská (1973–1990) a Marcela Lieskovská (1975–1990).

Připadá mi téměř neuvěřitelné, že zvláštním sběhem okolností se zdařilo po zániku Říše hvězd vydávání samostatného věstníku KR obnovit a KR se dožily v plné svěžesti půlstoletí své existence. Přeji všem, kdo se na přípravě KR v současné době podílejí, aby toto požitko mezi členy ČAS udrželi i nadále a dokázali využívat stávajících technických vymožeností k zlepšování jeho obsahu i formy.

Vzpomínky členů 1. redakční rady KR

Helena Dědičová

Vážení přátelé,

Petr Sobotka mne požádal, abych s Vámi sdílela své vzpomínky na dobu, kdy Kosmické Rozhledy vznikaly. Zrod tohoto časopisu byl, v mých vzpomínkách, výsledkem úsilí Jury Grygara, Luboše Kohoutka, Zdeňka Kvíze a Zdeňka Sekaniny ve spolupráci s jejich učitelem, Dr. Plavcem. Všichni byli aktivní členové České astronomické společnosti a chtěli sdílet nové vědomosti s ostatními členy. Myslím si, že právě tento ušlechtilý cíl způsobil, že se Kosmické rozhledy dnes dožívají padesátých narozenin. V posledních desetiletích se rodí a zanikají stovky vědeckých časopisů, protože jejich cíl, na rozdíl od Kosmických rozhledů, je jen žít v monstrum v akademickém světě: „publish or perish“.

Zpátky ke vzpomínkám, první číslo Kosmických rozhledů byla určitě chudá popelka ve srovnání se sofistikovanými časopisy, které popularizují vědu dnes i v minulosti. Zjistila jsem s uspokojením na internetu, že dnešní Kosmické rozhledy jsou sice pořád stejně zajímavé, ale že jsou už také velmi výpravné.

Zmínka na okraj: Úsměv vyloudil článek z roku 2006, v němž Jura Grygar psal o Dr. Sekaninovi. Zmínil se v něm též o učenci Dr. Nechvíle, který bral svou roli učitele velmi vážně, a proto každý rok přepisoval novou verzi svých přednášek. V retrospektivě mi to připomíná procesy v buňkách, které se často obnovují a jejichž DNA má často mnoho chyb vedoucích k vážným problémům. Na rozdíl od buněk, chyby v přednáškách Dr. Nechvíle mne vedly k tomu, že jsem se mnoho naučila jak odstraňováním chyb, tak obhajobou mojí verze před kritickým posluchačem, jakým Dr. Nechvíle byl. Nicméně, jako výzkumník v oboru pedagogiky fyziky a matematiky, bych asi jeho metodu nemohla doporučit.

Přeji vám, čtenářům i redaktorům, úspěšné pokračování Kosmických rozhledů v budoucnosti a děkuji za příležitost si zavzpomínat.

Petr Lála

Jako částečný pamětník bych rád vzpomenul příjemnou atmosféru na poradách redakce Kosmických rozhledů, které se konaly většinou v pracovně Pavla Andrlého a na kterých jsem se mohl setkat a diskutovat s mnoha kolegy z různých pracovišť. K nejzajímavější práci patřila příprava tzv. panelových diskusí, které zavedl dlouholetý předseda J. Grygar. Velmi často se jednalo o originální témata, která se v té době jinde neprobírala, jako třeba vztahy mezi vědou a uměním.

Luboš Kohoutek

Svět se za posledních 50 let značně vyvinul. Přibylo mnoho vědomostí, mnoho nových poznatků ve všech oborech, i v astronomii. Před půl stoletím začínaly například družice Země, od té doby jich bylo v činnosti nebo ještě je několik tisíc. Přinesly cenné možnosti pozorování v oborech nepřístupných z povrchu Země. Rád bych blahopřál k 50. ročníku věstníku České astronomické společnosti *Kosmické rozhledy*. Především všem autorům a těm, kteří se na jejich vydávání podílejí. Je to činnost záslužná, protože nejen rozšiřuje zprávy o působení České astronomické společnosti, ale především poznatky o vesmíru. Získávání poznatků je důležité, je to předpoklad, ale samo o sobě pro lidstvo nestačí, jde o jejich rozšiřování a v tom směru spočívá i úloha a význam *Kosmických rozhledů*. Těší mně, že jsem stál u jejich zrodu.

Zdenek Sekanina

Je potěšující, že *Kosmické rozhledy*, věstník České astronomické společnosti, slaví už 50 let své existence. Na jejich počátku se dal takový úspěch sotva předvídat. A i když v poslední době trochu zeštíhly, nikdy nemají nouzi o neobyčejně poutavé historiky a zprávy o pozoruhodných výsledcích astronomického výzkumu, zejména českého. Důkazem například je velmi podrobný článek ve třetím čísle tohoto ročníku o mimořádně zdařilém pátrání po zbytcích 20 let starého bolidu (a nyní také meteoritu) Benešov, díky cílevědomé činnosti týmu Oddělení meziplanetární hmoty Astronomického ústavu AV v Ondřejově. Za svou práci v přinášení informací o tvořivosti a důmyslnosti českých astronomů si časopis *Kosmické rozhledy* jistě zaslouží ta nejlepší přání svých čtenářů, aby na této své cestě se zdarem i nadále pokračoval. Takže nadšeně do další padesátky!

„Velký“ dalekohled pro Českou astronomickou společnost

Marcel Bělík

Na 18. sjezdu České astronomické společnosti, který se konal na observatoři v Ondřejově, vyplynula z diskuse účastníků potřeba velkého dalekohledu, který by mohli členové ČAS využívat pro své aktivity. Dalekohled by měl sloužit jednak k odborným pozorovacím projektům a programům členů, zabývajícím se vědeckým výzkumem v astronomii, jednak členům, pro něž je astronomie „pouze“ koníčkem. Pro obě skupiny by se jednalo o jinak nedosažitelný dalekohled.

Tato touha či potřeba krystalizovala v členské základně již velmi dlouho, částečně dokonce vyplula na pomyslnou hladinu astronomických diskusí v podobě nerealizovaného a nyní již nerealizovatelného záměru stavby hvězdárny ČAS v Kolodějích. V poslední době, spolu s rozmachem možností detekční a výpočetní techniky, se však tato otázka dostala opět do žhavého ohniska zájmu. Skutečně, podíváme-li se například na výsledky práce Sekce proměnných hvězd a exoplanet, Společnosti pro meziplanetární hmotu či na výsledky práce astrofotografů, kteří prezentují výsledky v soutěži Česká astrofotografie měsíce, máme pocit, že posledním omezením je již pouze „velikost“ pozorovacího dalekohledu. Výkonný výbor České astronomické společnosti ve spolupráci s dalšími subjekty zahájil již krátce po sjezdu poměrně intenzivní hledání řešení této situace a my bychom Vás rádi seznámili se stávajícím stavem.

První myšlenky směřovaly k definici požadovaného astronomického teleskopu. Základním předpokladem je jeho řízení na dálku, ovšem bez vyloučení možnosti přímého ovládání z kopule. To předpokládá vybavení dalekohledu mnoha prvky zabezpečení jak proti lidskému, tak meteorologickému faktoru i technologickému selhání. Pro případ přímého řízení je pak nezbytné zajistit zázemí umožňující pobyt a ubytování pozorovatelů. Průměr dalekohledu je od počátku uvažován minimálně 1 m.

První řešení, které se zpočátku přímo nabízelo, bylo oživení původní myšlenky výstavby vlastní observatoře. Ovšem již první kalkulace ukázaly zejména finanční nereálnost takového řešení. Dalším přijatelným řešením bylo využití již existujícího, ovšem v současnosti nevyužívaného teleskopu, který by byl v přijatelném dosahu. I toto řešení má ovšem svá mnohá úskalí, jež se pokusíme naznačit. To, že dalekohled není využíván, mívá většinou určitý důvod. Nejčastěji se jedná o zastaralý stav řídicího systému, který se majiteli vzhledem k jeho pozorovacímu programu či využívání dalekohledů větších rozměrů nevyplatí modernizovat. Ruku v ruce s tímto stavem řízení vlastního teleskopu nebývá k dispozici dálková či synchronně řízené otáčení kopule a její otevírání, o nějakém zabezpečení ani nemluvě. Je tedy téměř vždy nutno provést kompletní přestavbu řídicího systému. I tak jsou předběžně vyčíslené náklady řádově nižší, než náklady na stavbu nové observatoře. Výhody takového dalekohledu, umístěného v areálu velké observatoře, bývají naopak velmi příznivé. Za všechny snad pouze – možnost ubytování a stravování, dosažitelnost i v zimním období, stálá přítomnost zaměstnanců observatoře, inženýrské a telekomunikační sítě, většinou dobré pozorovací podmínky.

Ovšem, i když jsme zmínili relativně výhodnější finanční náročnost takového řešení oproti výstavbě observatoře, i tak je toto řešení bohužel stále ještě vysoce nad možností ČAS.

Po tomto zjištění jsme se pokusili slevit z požadavků na přístroj, jeho dosažitelnost pro obsluhu, velikost, funkčnost a podobně. A po několika takových krocích jsme se skutečně dostali na finančně dosažitelné řešení. Ovšem – ve svém důsledku představovalo pouze instalaci malého „backyard“ teleskopu na některém z pronajímaných astro-pozemků, byť například v temné Chile. Vědomi si nedostatečnosti takového řešení, vrátili jsme se opět k myšlence rekonstrukce existujícího dalekohledu. Během řešení jsme vstoupili v jednání se dvěma observatořemi či skupinami, vlastníci vhodný dalekohled – Isaac Newton Group of Telescopes vlastníci 1m Jacobus Kapteyn Telescope a Calar Alto Observatory s 1,2m Schmidtovým teleskopem. Z těchto dvou možných „destinací“ vyšla nakonec „vítězná“ observatoř Calar Alto, nejlépe vyhovující požadavkům.

Dalekohled je umístěn na observatoři německo-španělského astronomického centra na Calar Alto v jižním Španělsku, nedaleko města Almera (37° 13,440' severně, 2° 32,889' západně, 2 171 m n. m.). Observatoř je pod společným vedením Max-Planck Institut für Astronomie (Heidelberg, Německo) a Instituto de Astrofísica de Andalucía (Granada, Španělsko). Jedná se o Schmidtův teleskop s průměrem hlavního zrcadla 1 200 mm, ohniskovou délkou 2 400 mm a průměrem korekční desky korigující kvalitu obrazu 800 mm. Pů-

vodně byl teleskop postaven v roce 1954 na Hvězdárně v Hamburgu, kde s ním např. Dr. Luboš Kohoutek pracoval na katalogu planetárních mlhovin, jedné z nejcitovanějších astronomických prací. V roce 1975 byl přemístěn na Calar Alto a vybaven novou montáží. Zde je dalekohled pod řízením Max-Planck-Institut für Astronomie v Heidelbergu, Německo, a byl využíván zejména pro výzkum kvasarů.

Schmidtův teleskop na Calar Alto je v současné době zakonzervován, ale udržován plně funkční. Současný vlastník dalekohledu jej nevyužívá zejména z důvodu nevyužitelnosti pro stávající výzkumné záměry obou institucí. Samotná observatoř disponuje přístroji pro své účely mnohem vhodnějšími. Pro záměry České astronomické společnosti, která by přístroj využívala jak pro vědecké, tak pro vzdělávací a popularizační účely, by přístroj po určitých úpravách plně vyhovoval.

Proč využít tento dalekohled?

- Velmi dobrá kvalita obrazu (dáno meteorologickými podmínkami)
- Velký počet jasných nocí (dáno meteorologickými podmínkami)
- Již existující dalekohled s kompletním zázemím
- Adaptace již existujícího zařízení je v tomto případě mnohem levnější než budování nového
- Snadná dosažitelnost z České republiky
- V ČR neexistuje „volný“ dalekohled srovnatelných parametrů v tak vhodném klimatickém prostředí (jasné noci, seeing, vlhkost vzduchu, světelné znečištění), který by bylo možno využít

Vzhledem k pravidelné údržbě a úklidu je observatoř, dalekohled a montáž v celkově velmi dobrém stavu. Anglická vidlicová montáž firmy Grubb Parsons pochází z roku 1978. Optika dalekohledu je podstatně starší, ale vizuálně nevykazuje žádná poškození a zdá se, že je v dobré kondici. Kopule se otáčí a štěrbina je funkční. Řídicí systém funguje, ale již za hranic životnosti a jen s velkými obtížemi zabezpečuje základní funkce. Náhradní díly neexistují. Řídicí systém není možné použít pro dálkové řízení observatoře nehledě na to, že kopule nesleduje automaticky polohu dalekohledu.

V případě realizace projektu by bylo nutno vyměnit stávající řídicí systém za nový, umožňující i dálkové ovládání dalekohledu, například po internetu z České republiky. Dále by bylo nutno upravit systém otevírání, zavírání a otáčení kopule v souladu s tímto řízením, stejně jako by byla nezbytná výměna kazetové části určené pro fotografické desky za digitální snímač s filtrovým kolem a autopointací.

Zázemí dalekohledu a observatoře

Kromě lepších meteorologických podmínek a nižšího světelného znečištění

než kdekoliv v České republice poskytuje observatoř i samotná kopule dalekohledu vynikající zázemí pro pozorovatele. Jedná se zejména:

Observatoř: ubytování a stravování, společenské vyžití v době mimo pozorování, doprava ka letišti, vyhrnování sněhu, meteorologická služba, internet, dílny, pokovovací zařízení, ...

Kopule: možnost přespání, sociální zařízení, pracovna, fotolaboratoř, kuchyňka, další technické zázemí.

Předpokládaný způsob využití dalekohledu ČAS

Vědecké programy: V současné době předpokládáme řešení čtyř vědeckých programů, zasahujících do významných oborů astronomického výzkumu. Všechny projekty navazují na předešlé výzkumné aktivity našich pozorovatelů. Pozorování by se prováděla vzdáleně z České republiky, v případě potřeby přímo na místě. Jedná se zejména o tyto projekty:

- dynamika extrasolárních planetárních systémů,
- výzkum extragalaktických nov,
- fotometrie a astrometrie malých těles Sluneční soustavy,
- pozorování vybraných typů proměnných hvězd.

Vzdělávací a popularizační programy: Předpokládáme vytvoření minimálně tří center v České republice, kde by pod instruktáží a vedením odborně vyškolené obsluhy mohli zájemci o pozorování tímto dalekohledem realizovat své projekty a zájmy. Další možností by byla možnost opět pod vedením obsluhy provádět pro zájemce pozorování přímo na místě na observatoři na Calar Alto. Vzdálené správy dalekohledu by též bylo možno využít při popularizačních akcích ČAS na školách, táborech, ...

Předpokládaný způsob provozování dalekohledu ČAS

O chod dalekohledu by se starala „Pracovní skupina dalekohledu Calar Alto“, která by měla na starosti zejména přidělování pozorovacího času, údržbu a správu dalekohledu. Byla by pověřena jednáním s vlastníky dalekohledu a jeho případnými dalšími uživateli (další vědecké instituce, sponzoři, ...). Skupina by též koordinovala činnost vzdělávacích center.

Stanovisko vlastníka dalekohledu

Současný majitel dalekohledu souhlasí s možností využití ČAS a je k tomu nakloněn. V současné době platí předběžná dohoda o využití pozorovacího času 50 % ku 50 %, s možností budoucí změny ve prospěch ČAS.

Krátký, leč jen mírně optimistický závěr

Důkladná prohlídka dalekohledu a na ni navazující odhad nákladů na jeho rekonstrukci a modernizaci do stavu, využitelného pro vzdálené pozorovatele, potvrdila velkou finanční náročnost, pohybující se jistě nad 6 miliónů korun. Toto je samozřejmě částka vysoce přesahující možnosti České astronomické společnosti.

V každém případě se podařilo nastínit možnosti realizace tohoto projektu včetně odhadů nákladů, výhod a rizik spojených s různými variantami. Byly vytvořeny pozorovací programy

jak profesionální, tak amatérské, pro využití takového dalekohledu. Současně byly definovány požadavky na dalekohled, řídicí systém a jeho používání, které jsou nezbytné pro realizaci vzdáleného pozorování, platné obecně, tedy i pro případný jiný využívaný či rekonstruovaný dalekohled. I když v tuto chvíli není výhled okamžité realizace projektu příliš optimistický, budeme nadále hledat cesty k úspěšnému vyřešení projektu velkého dalekohledu pro Českou astronomickou společnost, jak po stránce finanční, tak při hledání případných jiných, méně nákladných řešení.

Společnost **Zápis řádného jednání Výkonného výboru ČAS**

Jednání se konalo 12. září 2012 od 13:00 v Astronomickém ústavu AV ČR v Praze na Špořilově. Přítomni: Marcel Bělík, Lumír Honzík, Miloš Podařil, Vladislav Slezák, Petr Sobotka, Lenka Soumarová, Pavel Suchan, Jan Vondrák; revizoři: Eva Marková. Omluveni: Radek Dřevěný. Hosté: Petr Horálek (na bod 3), Zdeněk Bardon (na bod 10).

- **Kontrola zápisu ze 13. 6. 2012.** Řada bodů minulého zápisu je i samostatnými body současného zasedání, proto budou zmíněny dále. VV opětovně pozval na jednání předsedu pobočky Třebíč, bohužel pozvání zůstalo bez odezvy.
- **Ceny ČAS.** Termíny předání cen, které ČAS udělí v letošním roce, jsou: Littera Astronomica: 19. 10. na Podzimním knižním veletrhu v Havlíčkově Brodě, Kopalova přednáška: 24. 11. na Dni s Astropisem v Praze, Nušlova cena: 8. 12. na plenární schůzi ČAS v Praze. VV se bude na svém příštím zasedání zabývat správcovstvím cen.
- **Astro.cz.** Sobotka informoval o blížícím se přesunu mailservru ze Zlína na server v Ondřejově. Instalaci hardwaru a softwaru i potřebné programátorské zásahy provedl Jan Štrobl za pomoci Karla Mokrého. VV děkuje. Karel Mokrý a Václav Keberdle pracují na úpravách funkcionality redakčního systému astro.cz. VV děkuje za dosavadní práci. Firma Medio Interactive vytvořila wireframes (tzv. drátové modely) typových stránek pro nový web astro.cz. Sobotka a Horálek představili nové grafické řešení titulní stránky astro.cz od firmy Medio. VV v diskuzi ocenil přehlednost nového vzhledu, grafiku i symboliku hlavního motivu (dalekohled HST) a apeloval na přehlednost celého obsahu astro.cz. Z důvodu nárůstu ceny od firmy Medio v průběhu prací VV trvá na tom, aby nadále ČAS v jednání s firmou zastupovala jen jedna osoba – P. Sobotka. VV pověřil řízením celého projektu „Nové astro.cz“ P. Sobotku. VV pověřil P. Horálka a P. Sobotku vypracováním priorit a postupu prací pro nový web astro.cz.
- **95. výročí založení ČAS.** Na výzvu VV (viz zápis ze 13. 6.) nikdo nereagoval. Přípravy plenární schůze začnou koncem září (koordinátor P. Suchan).
- **Keplerovo muzeum.** VV podal žádost o dotaci pro Keplerovo muzeum na rok 2013 na Magistrátu hl. města Prahy (žádáme každoročně). Vondrák povede jednání s majitelkou nemovitosti pí. Steinwaldovou a V. Sedláčkem z Agentury ProVás o prodloužení smluv (nájem a provoz).
- **Evropská noc vědců 2012.** Slezák informoval o velmi laxním přístupu národního koordinátora Techmánie Plzeň k organizaci letošního ročníku. Ani 14 dní před akcí není známo, zda bude např. společná tisková konference. VV rozhodl, že o astronomické části akce vydá ČAS samostatnou tiskovou zprávu. Astronomická část Noci vědců se uskuteční na 28 místech ČR. Společné propagační materiály jsou vytištěny, pokud Techmánie nedodá včas společný

programový leták, rozešle ČAS své materiály v předstihu, aby nehrozilo, že dojde zásilka na jednotlivá stanoviště pozdě. Slezák informoval, že letos byla velmi vlažná odezva od astronomických institucí podílejících se na Noci vědců – pozdní dodání programů až po několikeré urgenci.

- **Kolektivní členství.** Hvězdárna Vyškov požádala o kolektivní členství v ČAS. VV vyslovil souhlas. Vzorovou smlouvu zašle Sobotka. Většina kolektivních členů dosud nezaplátila členské příspěvky na rok 2012. Kol. členy osloví a faktury vystaví Sobotka.

- **Sjezd ČAS.** Vzhledem k rekonstrukci hlavního planetária brněnské hvězdárny nebude moci sjezd proběhnout ve Hvězdárně a planetáriu Brno. VV hledá novou lokalitu. Termín sjezdu zůstává 23. až 24. března 2013.

- **Ochranná známka Říše hvězd.** K. Mokřý upozornil VV, že ČAS by mohla požádat zpět o ochrannou známku na časopis Říše hvězd, který dříve vydávala. Znamka je od devadesátých let registrována soukromou osobou, ale časopis přes 10 let nevychází. VV rozhodl, že vzhledem k výši poplatků a k tomu, že pro název časopisu nemá využití, žádné právní kroky nepodnikne.

- **Cena Jindřicha Zemana za astrofotografii roku.** Z. Bardon seznámil VV se záměrem udílet novou cenu ČAS s názvem „Cena Jindřicha Zemana za astrofotografii roku“. Cena vychází z ocenění Astrofotograf roku, které dosud udílela porota soutěže Česká astrofotografie měsíce. VV se záměrem souhlasí a cenu zřídil. VV pověřil vypracováním statutu ceny Z. Bardona.

- **Setkání Evropské astronomické společnosti.** ČAS je pozvána na EAS and Affiliated societies meeting, který se uskuteční 24. – 25. ledna 2013. VV rozhodl, že ČAS bude zastupovat předseda J. Vondrák. VV diskutoval smysl členství ČAS v EAS. VV připraví materiál na sjezd o členství ČAS v EAS.

- **Světelné znečištění.** Suchan seznámil VV s iniciativou Jana Kondziolky vytvořit nástěnný kalendář světelného znečištění (na rok 2014), kde by každý měsíc byla vyfotografována jedna známá osobnost a za ní příklad špatné/dobré noční oblohy. Smyslem je propagovat tematiku světelného znečištění. VV po diskuzi rozhodl, že záměr není možné realizovat z hlediska nedostatku financí (náklady cca 100 000 Kč s nejistou návratností) i náročné distribuce kalendáře. Suchan předá námět ke zvážení do Nakladatelství a vydavatelství Aldebaran.

- **Robotický dalekohled ČAS.** Bělík informoval VV, že od posledního jednání VV se stav projektu nezměnil – ČAS stále nemá potřebné finance. Bělík sepsal výzvu členům ČAS i veřejnosti, kde představil záměr celého projektu a problém s financemi. Výzva bude otištěna v nejbližším čísle KR, zveřejněna na astro.cz a rozeslána přes mailovou konferenci list-vedcas – zajistí Bělík.

- **Žádost o dotaci RVS na rok 2013.** Termín odevzdání žádosti Radě vědeckých společností je 12. října. VV rozhodl, že ČAS bude žádat o příspěvek ve stejné výši jako na rok 2012. Prostor ke zvyšování bohužel není – vzrůstá počet členských společností a zároveň Akademie věd dostane od státu o 400 milionů Kč méně.

- **Historie ČAS na astro.cz.** Na výzvu ČAS (viz zápis ze 13. 6.) reagoval Jaroslav Soumar. Formu prezentace historie ČAS na webu domluví Sobotka.

- **Astronomická olympiáda.** VV velmi oceňuje skvělé výsledky českých řešitelů v mezinárodním kole soutěže a děkuje výboru olympiády. Český tým zaznamenal na 6. Mezinárodní olympiádě v astronomii a astrofyzice (6. IOAA) nebyvalý úspěch. Nejenže všichni naši soutěžící

získali medaile (dvě zlaté, dvě stříbrné a jednu bronzovou), ale naši zlatí medailisté skončili v absolutním pořadí na výborném 2. a 3. místě. V celkovém pořadí států se z 27 zúčastněných zemí Česká republika umístila s velmi těsným odstupem na druhém místě za Čínskou lidovou republikou. Jedná se o dosud nejlepší výsledek České republiky na mezinárodních soutěžích v astronomii a astrofyzice.

- **Astronomické časopisy.** ČAS byla prezentována v časopise Kosmos, který vycházel souběžně s DVD. Jde původně o polský projekt, článek o ČAS vyšel v čísle 46, autorem je Martin Podžorný. VV děkuje. Redakce astro.cz byla požádána o propagaci nového časopisu s názvem Tajemství vesmíru, který patří do rodiny časopisu 100+1. VV žádost posoudí dle prvního čísla časopisu. ČAS dlouhodobě podporuje především časopis Astropis.

- **Noví členové ČAS.** VV přijal do ČAS tyto nové členy: Jiří Dušek (Amatérská prohlídka oblohy), Roman Dvořák (Jihočeská pobočka), Petr Fatka (Amatérská prohlídka oblohy), Iva Hanušová (Východočeská pobočka), Martin Cholasta (Historická sekce), Eduard Kouřil (Amatérská prohlídka oblohy), Martin Kolařík (Amatérská prohlídka oblohy), Anna Kuřová (Amatérská prohlídka oblohy), Martin Latta (Amatérská prohlídka oblohy), Adam Lekavý (Amatérská prohlídka oblohy), Jan Mazanec (Sekce proměnných hvězd a exoplanet), Stanislav Paláček (Amatérská prohlídka oblohy), Edvard Papcun (Amatérská prohlídka oblohy), Daniel Pálek (Pražská pobočka), Filip Stonavský (Amatérská prohlídka oblohy), Vojtěch Školník (Amatérská prohlídka oblohy), Michal Štusák (Pražská pobočka), Jan Šulc (Amatérská prohlídka oblohy), David Šustr (Amatérská prohlídka oblohy), Jakub Vonšovský (Amatérská prohlídka oblohy).

Termín příští schůze VV ČAS je středa 31. října 2012 v Praze v Astronomickém ústavu AV na Spořilově od 13:00.

Zapsal Sobotka, zápis schválil VV elektronickým hlasováním.

Akce | 19. sjezd ČAS

Petr Sobotka

Čas neúprosně letí, a tak se blíží tříletý limit, po který má mandát současný Výkonný výbor ČAS zvolený na 18. sjezdu v Ondřejově 28. března 2010. Další, v pořadí už 19. sjezd ČAS, se uskuteční ve dnech 23. až 24. března 2013 na Hvězdárně a planetáriu v Brně. Existuje malá pravděpodobnost, že kvůli rekonstrukci planetária bude muset být sjezd jinde, členové ČAS budou včas informováni. V pátek 22. 3. 2013 před sjezdem zasedne naposledy VV ČAS. Na programu sjezdu VV pracuje. V rámci sjezdu bude předáno ocenění Astrofotograf roku spojené s přednáškou laureáta. VV vybízí členy ČAS a zástupce složek, aby se zamysleli nad svou kandidaturou do příštího VV ČAS. Hlasovací právo na sjezdu mají pouze delegáti, VV bude rozhodovat o klíči ke stanovení počtu delegátů složek. Složky pak musí uspořádat volby svých delegátů. Další informace budou zveřejněny v zápisu z prosincového jednání VV ČAS.